

PWYLLGOR GWAITH

Cofnodion y cyfarfod rhithwir a gynhaliwyd ar 13 Gorffennaf 2020

- YN BRESENNOL:** Y Cynghorydd Llinos Medi (Cadeirydd)
Y Cynghorydd Ieuan Williams (Is-gadeirydd)
- Y Cynghorwyr Richard Dew, Carwyn Jones, R. Meirion Jones, Alun Mummery, R.G.Parry, OBE, FRAgS, Dafydd Rhys Thomas, Robin Williams.
- WRTH LAW:** Prif Weithredwr
Dirprwy Brif Weithredwr
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151
Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc
Cyfarwyddwr Dros Dro y Gwasanaethau Cymdeithasol / Pennaeth Gwasanaethau Plant
Pennaeth Gwasanaethau Tai
Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd
Rheolwr y Gwasanaethau Cyfreithiol (RJ)
Rheolwr Gwasanaethau Cyfrifeg (BHO)
Swyddog Cyfathrebu (GJ)
Swyddog Pwyllgor (ATH)
- YMDDIHEURIADAU:** Dim wedi'u derbyn
- HEFYD YN BRESENNOL:** Y Cynghorwyr Kenneth Hughes, Trefor Lloyd Hughes, Aled Morris Jones, Dylan Rees, Dafydd Roberts, Bethan Roberts (Archwilio Cymru, fel Sylwedydd) Mr Gareth Wyn Williams (Gohebydd Democratiaeth Leol)

Croesawodd y Cadeirydd bawb oedd yn yr ail gyfarfod rhithwir hwn o'r Pwyllgor Gwaith i'w gynnal yn ystod argyfwng pandemig Covid-19.

Cyn cychwyn ar fusnes y cyfarfod, cynhaliwyd munud o dawelwch fel arwydd o barch at bawb y cafodd pandemig Covid-19 effaith arnynt ac oedd wedi colli teulu a ffrindiau.

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd datganiad o ddiddordeb.

2 MATERION BRYN A ARDYSTIWYD GAN Y PRIF WEITHREDWR NEU SWYDDOG A BENODWYD GANDDI

Dim i'w adrodd.

3 COFNODION

Cyflwynwyd, i'w cadarnhau, gofnodion y cyfarfod blaenorol a gynhaliwyd 15 Mehefin, 2020.

Penderfynwyd cymeradwyo cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Gwaith a gynhaliwyd ar 15 Mehefin, 2020 fel rhai cywir.

4 BLAEN RAGLEN WAITH Y PWYLLGOR GWAITH

Cyflwynwyd, i'w ystyried, adroddiad Pennaeth y Gwasanaethau Democritaidd a ymgorfforai flaenraglen waith y Pwyllgor Gwaith am y cyfnod rhwng Medi 2020 ac Ebrill 2021 a nodwyd yr eitemau newydd a ganlyn -

- Eitem 7 - Adroddiad ar y Perfformiad Blynyddol (ar gyfer cyfarfod Medi 2020 o'r Pwyllgor Gwaith)
- Eitem 8 - Adroddiad cynnydd gan Banel Gwella'r Gwasanaethau Cymdeithasol (ar gyfer cyfarfod Medi, 2020 o'r Pwyllgor Gwaith)
- Eitem 9 - Adroddiad Blynyddol Cyfarwyddwr Statudol y Gwasanaethau Cymdeithasol (ar gyfer cyfarfod Medi, 2020 o'r Pwyllgor Gwaith)

Dywedwyd ymhellach wrth y Pwyllgor Gwaith y byddid yn cynnal cyfarfod ychwanegol o'r Pwyllgor Gwaith, 17 Awst, 2020 ac y byddai dwy eitem o fusnes y Gwasanaeth Tai, sef eitem 10 - Addasiadau i'r Polisi Gosodiadau i ymdrin ag Unigolion mewn Llety Brys ac eitem 11 - Unedau Ychwanegol ar Safle Marquis, Rhosybol, y bwriedir eu hystyried yng nghyfarfod mis Medi o'r Pwyllgor Gwaith, nawr yn cael eu dwyn ymlaen i gyfarfod mis Awst, oherwydd newidiadau pellach i'r rhaglen waith.

Cymeradwyodd y Pwyllgor Gwaith y cyfarfod ychwanegol ym mis Awst gan gredu ei fod yn angenrheidiol, o gofio'r amgylchiadau, a hefyd er mwyn datblygu busnes cyffredin y Cyngor fel rhan o'r broses adfer yn gynnar.

Penderfynwyd cadarnhau Blaen Raglen Waith y Pwyllgor Gwaith wedi'i diweddaru am y cyfnod Medi, 2020 i Ebrill, 2021 gyda'r newidiadau a amlinellwyd yn y cyfarfod.

5 GWAITH CYNLLUNIO CYNNAR AR GYFER ADFER YN DILYN YR HAINT CORONAFEIRWS

Cyflwynwyd, i'r Pwyllgor Gwaith ei ystyried, adroddiad y Dirprwy Brif Weithredwr ar y dull cychwynnol o gynllunio adferiad cynnar.

Adroddodd y Cadeirydd fod penderfyniadau wedi'u gwneud yn ddiweddar i lacio mesurau'r cyfyngiadau symud ac i ddechrau ailagor cymdeithas. Bellach roedd yn ddyletswydd statudol ar y Cyngor i arwain adferiad yr Ynys ac roedd wedi ymrwymo i gynllunio ar gyfer y rôl hon a'i chyflawni'n llawn wrth barhau i gydweithredu'n effeithiol gyda'i phartneriaid rhanbarthol. O'r herwydd, byddai'r Cyngor yn canolbwyntio ar anghenion lleol ac yn defnyddio'i lais i ddylanwadu ar y broses adfer ranbarthol mewn ffordd oedd yn diwallu'r anghenion hynny. Yn yr adroddiad a gyflwynwyd, amlinellwyd y strwythurau rhanbarthol oedd yn eu lle i gynllunio ar gyfer y cam adfer ynghyd â'r strwythurau lleol a mewnol a'r trefniadau ar gyfer adrodd ac atebolwydd. Roedd y raddfa, yr ansicrwydd parhaus a'r heriau oedd yn gysylltiedig â'r argyfwng coronafeirws wedi arwain at ddull cyfochrog oedd yn golygu bod cynllunio ymateb ac adfer, ar hyn o bryd, yn gweithredu law yn llaw ar lefelau rhanbarthol a lleol yn yr hyn y gellid ei ddisgrifio fel cyfnod trosiannol.

Cyfeiriodd y Cadeirydd at anferthwch a chymhlethdod y cyfnod adfer a wnaed yn fwy heriol gan yr ansicrwydd a chan risg o gynnydd sylweddol yn nifer yr achosion o coronafeirws. Roedd Grŵp Cydlynu Adferiad rhanbarthol wedi'i sefydlu i weithio ochr yn ochr â'r Grŵp Cydlynu Strategol rhanbarthol. Roedd y grŵp hwn wedi bod yn gyfrifol am y cyfnod ymateb brys yng Ngogledd Cymru i sicrhau dull rhanbarthol strategol oedd yn gyson ac yn gydlynol o ran cynllunio adferiad a adlewyrcha hynny yn ystod cyfnod yr argyfwng. Roedd cynllunio

gwaith cynnar ar gyfer adfer y Grŵp Cydlynu Adferiad yn troi o amgylch tri maes thematig - adferiad Iechyd a Gofal; adferiad Economaidd ac adferiad Gwydnwch Cymunedol, pob un gyda'i grŵp ymroddedig. Ceid gwaith goruchwyliaeth a chydlynu gan strwythurau rhanbarthol a lleol presennol. Ychwanegwyd Profi, Orlhain a Diogelu yn ddiweddar fel maes thematig.

Yn lleol, cynigiwyd bod y strwythurau a'r berthynas waith a sefydlwyd gyda Menter Môn a Medrwn Môn, gyda darpariaeth gymunedol leol a rhwydweithiau gwirfoddol cryf, yn cael eu hatgyfnerthu a'u cynnal lle bo hynny'n bosibl ar gyfer y cyfnod adfer. Canlyniad cadarnhaol yn sgil yr argyfwng fu ymateb y gymuned a rhoddwyd diolch arbennig i'r holl wirfoddolwyr oedd wedi cefnogi'r Cyngor yn ystod yr amser anodd hwn. Cydnabuwyd bod adferiad economaidd pob sector yn arbennig o bwysig a byddai angen i'r Cyngor benderfynu sut gallai ddarparu gwasanaethau'n wahanol er mwyn datblygu'r economi a chreu swyddi ac, yr un pryd, chwarae ei ran mewn "adferiad gwyrdd". Nid oedd modd tanbrisio pwysigrwydd a gwerth y sector twristiaeth a lletygarwch a byddai'r Cyngor yn ceisio cynyddu'r cyfleoedd oedd yn bodoli fel rhan o'r normal newydd i ailddyfeisio'r Ynys fel cyrchfan i dwristiaid. Byddai'r Gwasanaethau Cymdeithasol yn parhau i ddiogelu dinasyddion Ynys Môn yn y gymuned ac mewn lleoliadau preswyl. O ganlyniad, byddai rhaid ystyried a rheoli gwytnwch gwaith staffio'r Gwasanaethau Cymdeithasol er mwyn sicrhau parhad busnes.

O ran strwythurau mewnol a threfniadau llywodraethu, roedd cysondeb a chyd-fynd â'r strwythurau cydgysylltu rhanbarthol yn bwysig, gan sicrhau hefyd y câi cynlluniau cyflenwi lleol eu sefydlu, eu blaenoriaethu a'u defnyddio. Byddai'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth (UDA) yn gyfrifol am gynllunio a chyflawni adferiad, gyda'r Pwyllgor Gwaith yn goruchwyllo'r gwaith cynllunio adferiad a darparu a gwneud penderfyniadau ar ddyrannu adnoddau a / neu ailgyfeirio, fel sy'n briodol. Byddai'r UDA yn ymgysylltu ac yn defnyddio'r ddau Fwrdd Rhaglen (a ehangwyd yn ddiweddar i gynnwys y pedwar arweinydd grŵp gwleidyddol) i ddylanwadu ar hynt gwaith cynllunio adferiad a'i lywio. Wrth i'r grwpiau gwleidyddol a'r Pwyllgorau Craffu ddychwelyd i fusnes, byddai angen iddynt ystyried y cynlluniau adfer. Câi'r gwaith adfer ei gyflwyno'n raddol wrth i'r Cyngor lacio'r cyfyngiadau symud yn ddiogel.

Wrth roi gwybod am sylwedd manwl yr adroddiad, amlygodd y Dirprwy Brif Weithredwr y pwyntiau a ganlyn -

- Er bod y rhagolygon o ran symud tuag at adferiad wedi ymddangos yn addawol, roedd modd i'r sefyllfa newid yn sydyn ac yn gyflym. Rhaid oedd i'r Cyngor fod yn barod ar gyfer senario o'r fath a bod yn barod i gymryd cam yn ôl a diwygio cynlluniau lle bo angen.
- Roedd gwaith lleol, o ran sefydlu lle roedd y Cyngor ar hyn o bryd a'r cyfeiriad yr oedd am fynd iddo, wedi cychwyn rai wythnosau yn ôl ac, er y byddai rhai elfennau o adferiad o fewn rheolaeth y Cyngor, byddai'r rhan fwyaf o agweddau'n dibynnu ar ymyriadau adnoddau a pholisi Llywodraeth Cymru ac, i raddau llai, y Llywodraeth Ganolog. Wrth lunio ei gynlluniau adfer felly, byddai'r Cyngor yn ceisio sefydlu'n gynnar y meysydd lle gallai weithredu ei hun, naill ai trwy wariant neu drwy wneud pethau'n wahanol, a'r meysydd hynny lle roedd y penderfyniadau'n dod o fewn maes llywodraethau cenedlaethol neu ganolog. Byddai cydweithredu rhanbarthol yn allweddol er mwyn sicrhau y dylanwadir yn llwyddiannus ar yr ymyraethau i sicrhau eu bod yn amserol ac yn diwallu anghenion yr Ynys.
- Un o'r negeseuon allweddol o'r argyfwng oedd pan gâi penderfyniadau eu gwneud yn amserol a, lle roedd ganddo rôl i'w chwarae, y caent eu gwneud ar y cyd â llywodraeth leol, yna bu'n bosibl mynd i'r afael â'r heriau oedd yn bodoli, boed o fewn y gymuned, yr economi neu yn rhywle arall.
- Am nawr, byddai'r Cyngor yn parhau i ganolbwyntio ar ymdrin â'r argyfwng wrth gadw llygad ar y broses adfer. Er cydnabod y byddai adfer yr argyfwng yn peri sawl her, roedd y broses adfer hefyd yn cynnig cyfleoedd oedd yn deillio o'r arferion da a

ddatblygwyd yn ystod y cyfnod argyfwng, er enghraifft gweithio ar y cyd â phartneriaid a gwirfoddolwyr, gweithio o bell a defnyddio offer digidol a, thrwy hynny, arbed amser ac adnoddau a lleihau carbon. Byddai angen i'r Cyngor adolygu'r cyfleoedd oedd ar gael iddo ac asesu sut y gallai weithredu orau ar y cyfleoedd hynny er mwyn gweithio'n fwy effeithiol ac effeithlon yn y dyfodol.

- Byddai'n rhaid i'r Cyngor flaenoriaethu'r defnydd a wneid o amser ac adnoddau oedd yn gyfyngedig, a byddai hyn yn heriol. Hefyd, ni ddylid ystyried bod y broses adfer yn rhywbeth ar wahân neu ar ei ben ei hun ond bod angen ei chynnwys ac iddi ddod yn rhan naturiol o gynlluniau gwasanaethau a gwaith o ddydd i ddydd yn ystod y deunaw mis nesaf, yn union yr un ffordd ag yr oedd technoleg gwybodaeth, cydraddoldeb a gofynion y Gymraeg wedi gwreiddio ym musnes beunyddiol y Cyngor dros amser.
- Roedd adferiad hefyd yn ymwneud cymaint â sut oedd y Cyngor yn gwneud busnes ag â'r hyn yr oedd yn ei wneud ac yn rhoi cyfle i ddatblygu'r Cyngor a chyflwyno a chyflymu newidiadau a gynlluniwyd o ran gwneud y Cyngor yn fwy ynni a charbon effeithlon er enghraifft. Trwy gydol hyn, byddid yn parhau i ganolbwyntio ar y lleol, ac er bod y Cyngor wedi ymrwymo i gydweithio ac i weithio ochr yn ochr â'i bartneriaid yn y rhanbarth, byddid yn blaenoriaethu'r Ynys ac yn ceisio gwneud gwahaniaeth lle gallai.

Croesawodd y Pwyllgor Gwaith yr adroddiad fel un addysgiadol ac amlygu'r egwyddorion allweddol oedd yn llywio'r dull cychwynnol a amlinellwyd yn yr adroddiad - gan gymryd agwedd bwyllog a chymesur tuag at waith thematig; gweithio'n hyblyg ond nid yn slafaid, o fewn strategaeth adfer y Llywodraeth; defnyddio'r fframweithiau partneriaeth rhanbarthol presennol i'r eithaf; cydbwysu rhanbartholiaeth a lleoliaeth wrth gynllunio a gweithredu; osgoi creu peiriannau biwrocraidd a grymuso arweinwyr rhanbarthol i roi cyfeiriad strategol gwleidyddol - fel rhai a lywiau'r broses adfer yn gadarn a synhwyrol.

Cyfeiriodd aelodau'r Pwyllgor Gwaith at y canlynol fel negeseuon allweddol yr oeddent wedi'u cymryd o'r ymateb i'r argyfwng pandemig hyd yn hyn -

- Pwysigrwydd cynnal ac adeiladu ar ymateb rhagorol y gymuned a gwirfoddolwyr i'r argyfwng oedd wedi rhoi cefnogaeth werthfawr i ymdrechion y Cyngor ei hun i ymateb i'r gymuned ac i'r argyfwng.
- Pwysigrwydd gwneud mwy o ddefnydd o ddulliau democratiaeth ddigidol - cyfarfodydd rhithwir a gweithio o bell - i arbed amser ac adnoddau ac i leihau ôl troed carbon y Cyngor. Byddai hyn yn gofyn am fuddsoddi mewn gwasanaethau TG.
- Pwysigrwydd defnyddio gallu'r Cyngor i addasu i risgiau, heriau a gofynion newydd fel y dangoswyd gan ei ymateb i'r argyfwng, i weithredu gwelliannau parhaol i wasanaethau a phrosesau.
- Pwysigrwydd cydweithredu'n rhanbarthol er mwyn dylanwadu ar ymyraethau San Steffan a Llywodraeth Cymru i sicrhau y câi anghenion y rhanbarth ac, yn arbennig, anghenion Ynys Môn eu diwallu.

Nododd yr Is-gadeirydd y bwriad i ailddyfeisio'r Ynys fel cyrchfan a gofynnodd am adroddiad ar sut gellid cyflawni'r dyhead hwn. Wrth gadarnhau bod papur o'r fath eisoes ar y gweill, dywedodd y Prif Weithredwr mai'r bwriad hefyd oedd datblygu cynlluniau gweithredu pendant dan bob pennawd thematig i roi cyhoeddusrwydd i'r hyn a fyddai'n digwydd yn ymarferol dan bob thema. Byddid yn gwneud adroddiad cynnydd pellach i gyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith ym mis Awst a fyddai'n nodi'r cynlluniau hynny'n llawnach. Adleisiodd sylwadau'r Dirprwy Brif Weithredwr am yr heriau oedd o'u blaenau gan gytuno y ceid hefyd gyfleoedd i'r Cyngor yn sgil yr arferion da a ddefnyddiwyd fel rhan o'r ymateb brys. Byddai'r Cyngor yn manteisio ar y ffyrdd newydd o weithio a ddatblygwyd yn ystod yr argyfwng wrth hefyd gadw llawer o'r prosesau sefydledig.

Penderfynwyd cymeradwyo ymagwedd y Cyngor o ran gwaith cynllunio ar gyfer adfer gan flaenoriaethu a chanolbwytio ar gyflenwi'n lleol a chyflawni canlyniadau cadarnhaol.

6 COVID-19 - EFFAITH ARIANNOL AR Y CYNGOR

Cyflwynwyd, i'r Pwyllgor Gwaith ei ystyried, adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn nodi effaith ariannol amcangyfrifedig y pandemig Covid-19 ar gyllid y Cyngor Sir yn 2020/21, ynghyd â'i oblygiadau tymor hwy ar gyfer sefyllfa ariannol y Cyngor.

Adroddodd yr Aelod Portffolio - Cyllid fod pandemig Covid-19 wedi creu ansicrwydd sylweddol yng nghyllideb 2020/21 a hefyd yn yr arian y câi llywodraeth leol yng Nghymru yn y dyfodol. Roedd yr adroddiad a gyflwynwyd yn seiliedig ar nifer o ragdybiaethau ac amcangyfrifon a gallai'r canlyniad terfynol newid o'r asesiad effaith cychwynnol hwn. Byddai'r adroddiad yn bwydo i mewn i Gynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor a gâi ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ym mis Medi, 2020 a byddai'n nodi'r strategaeth ariannol ar gyfer cyllideb refeniw 2021/22. Byddai'r sefyllfa ariannol hefyd yn dylanwadu ar weithgareddau a dull cynllunio adferiad y Cyngor.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 fod yr adroddiad yn nodi'r meysydd lle 'roedd effaith ariannol argyfwng Covid-19 yn debygol o gael ei deimlo fwyaf ac yn ceisio rhoi amcangyfrif o raddfa'r broblem. I grynhoi –

- **Paratoi ar gyfer y Pandemig** - roedd risg pandemig byd-eang wedi bod ar gofrestr risg y Cyngor ac roedd yn un o'r materion oedd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor gynnal cronfeydd ariannol digonol (£7.06m mewn cronfeydd wrth gefn cyffredinol ar 31 Mawrth, 2020). Dangosai Adran 2 yr adroddiad sut roedd penderfyniadau a wnaed mewn perthynas â chynnal cronfeydd ariannol, rheoli trysorlys a Threth y Cyngor (trwy anfon biliau allan wrth i'r cyfyngiadau symud ddechrau a, thrwy hynny, sicrhau llif incwm gan y rhai a allai dalu) wedi helpu llif arian o ddydd i ddydd y Cyngor a'i gwneud yn bosib iddo dalu costau ychwanegol yr argyfwng.
- **Gwariant Tymor Byr i ymdrin â'r Pandemig** - roedd adran 3 yr adroddiad yn nodi'r meysydd lle'r oedd y Cyngor wedi ysgwyddo costau ychwanegol wrth ddelio ag argyfwng y pandemig. Roedd mwyafrif helaeth y costau hyn wedi'u talu gan Lywodraeth Cymru, oedd wedi sicrhau bod cyfanswm o £120m ar gael i Gynghorau Cymru i dalu'r gwariant ychwanegol. Hyd yma, roedd Cyngor Ynys Môn wedi hawlio £858k am gostau yr aethpwyd iddynt ym misoedd Mawrth, Ebrill a Mai. Câi cais arall am fis Mehefin ei gyflwyno ym mis Gorffennaf oedd yn debygol o fod yn fwy na hawliad mis Mai o £526k
- **Colli incwm o Ffioedd a Thaliadau** - roedd y Cyngor yn cynhyrchu dros £5m mewn incwm yn flynyddol o ffioedd a thaliadau am wasanaethau a ddarparwyd. Lle tynnwyd gwasanaethau yn ôl - Canolfannau Hamdden, prydau ysgol, meysydd parcio, clybiau gofal ysgolion, llyfrgelloedd, Oriol Ynys Môn - collwyd yr incwm a fyddai, fel arfer, wedi'i gynhyrchu. Efallai y byddai incwm rhai gwasanaethau - Cynllunio, Rheoli Adeiladu, Cofrestryddion, Ailgylchu a Chasglu Gwastraff Swmpus, Taliadau Tir a gwaith stryd Priffyrdd - nad oeddynt wedi bod yn gweithredu, wedi'u gohirio er y gellid derbyn yr incwm pan fyddid yn llacio'r cyfyngiadau symud. Roedd yn anodd amcangyfrif y golled incwm yn gywir gan ei bod yn dibynnu ar nifer y defnyddwyr gwasanaeth a ffactorau tymhorol ond, yn seiliedig ar ffigurau 2019/20, yr amcangyfrif oedd y gallai'r Cyngor fod wedi colli £1.23m mewn incwm am y cyfnod Ebrill i Fehefin, 2020 (£950k wedi'i gollu'n barhaol a £280k o bosibl wedi'i gollu). Gan fynd â'r cyfrifiadau ymhellach, trwy ddefnyddio'r wybodaeth oedd wedi'i chasglu yn ystod 2019/20 a'r rhagdybiaethau a nodwyd yn Atodiad B yr adroddiad am allu pob gwasanaeth i gynhyrchu incwm yng ngoleuni mesurau pellhau cymdeithasol a gallu unigolion i wario wrth i'r effaith economaidd ddod i rym, gallai'r golled bosibl i incwm y Cyngor hyd at ddiwedd y flwyddyn ariannol ddod i gyfanswm o £3.426m. Roedd

Llywodraeth Cymru wedi cydnabod y byddai colli incwm yn cael effaith sylweddol ar hyfywedd ariannol cynghorau ac wedi cyhoeddi £78m ychwanegol mewn cymorth cyllido, y câi dwy ran o dair ohono ei ddefnyddio i ddigolledu cynghorau am golli incwm, er nad oedd cadarnhad hyd yma ar sut y câi'r incwm hwn ei ddsbarthu.

- **Arbedion Gwariant yn ystod y cyfyngiadau symud** - wrth i'r gwasanaethau gau, cafwyd rhai arbedion gwariant oherwydd na ddefnyddiwyd adeiladau ac, felly, arbedwyd ar ynni. Nid oedd yn ofynnol i weithredwyr bysiau ysgol ac arlwywyr ysgolion ddarparu gwasanaethau ac roedd y gost weinyddu yn is gan fod staff yn gweithio o gartref. Roedd yr arbedion yn lleihau'n gyflym unwaith y câi'r cyfyngiadau symud eu llacio ac adeiladau eu defnyddio eto, hyd yn oed ryw gymaint, h.y. roedd yn rhaid eu goleuo, eu cynhesu a'u glanhau o hyd. £370k oedd cyfanswm yr arbedion gwariant amcangyfrifedig am y cyfnod Ebrill i Fehefin 2020 (cyfeiriai Tabl 3 yr adroddiad at hyn). Amcangyfrifwyd y byddai'r arbedion cyfun ar draws yr holl benawdau yn Nhabl 3 yn £71k ym mis Gorffennaf, 66k ym mis Awst a £7k ym mis Medi a chyn lleied â phosibl wedi hynny, gan ragdybio y byddai holl wasanaethau'r Cyngor yn gweithredu i ryw raddau o fis Hydref 2020 ymlaen.
- **Costau Cynllun Lleihau Trethi Cyngor (y Cynllun Lleihau Trethi)** - cyllideb y Cyngor ar gyfer talu cost y Cynllun Lleihau Trethi am 2020/21 oedd £6.016m gyda Llywodraeth Cymru yn rhoi £5.037m yn Asesiad Gwariant Safonol y Cyngor oedd wedyn yn bwydo drwodd i'w Grant Cymorth Refeniw. Wrth i'r sefyllfa economaidd waethygu a diweithdra gynyddu, byddai nifer hawlwyd y Cynllun Lleihau Trethi yn cynyddu. Hyd at ddiwedd mis Mai, roedd amcangyfrif y gost wedi cynyddu £148k i £ 6.19m a'r disgwyl oedd iddo barhau i godi pan ddeuai'r cynllun ffyrlo i ben. Roedd yn anodd amcangyfrif sut y byddai'r llwyth achosion yn cynyddu dros y misoedd nesaf, ond byddai amcangyfrif ceidwadol o 10% yn cynyddu cost y cynllun £600k. Roedd trafodaethau rhwng y cynghorau, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a Llywodraeth Cymru yn parhau ynghylch a fyddai Llywodraeth Cymru yn ariannu rhan neu'r cyfan o'r costau ychwanegol hyn.
- **Casglu Trethi Cyngor** - cyfanswm y debyd ar gyfer Treth y Cyngor ar gyfer 100% o'r sylfaen dreth oedd £42.1m gyda £10.9m ychwanegol yn cael ei gasglu mewn praeseptau ar gyfer Heddlu Gogledd Cymru a chynghorau cymuned, gan wneud cyfanswm i'w gasglu o £53m llai £6.1m trwy'r Cynllun Lleihau gan roi swm net i'w gasglu o £46.9m. Roedd y Pwyllgor Gwaith wedi penderfynu peidio â chodi premiwm cartrefi gwag am chwe mis cyntaf y flwyddyn a hefyd ymestyn yr eithriadau ar gyfer eiddo gwag a fyddai'n lleihau'r debyd £191k ar amcan. Rhagwelwyd y byddai'r sefyllfa economaidd yn ei gwneud yn anoddach casglu Treth y Cyngor. Roedd trethdalwyr wedi cael gohirio'r rhandaliad cyntaf rhwng misoedd Ebrill a Mehefin ac roedd hyn, ynghyd â'r ffaith nad oedd unrhyw gamau adfer wedi cychwyn, eisoes wedi arwain at gasglu 1.5% yn llai o incwm ym mis Mai, 2020 o'i gymharu â mis Mai, 2019. Roedd pob 1% dan y gyfradd casglu arferol yn lleihau'r incwm oddeutu £400k.
- **Pwysau ar Gyllidebau Gwasanaeth** - ar ddiwedd blwyddyn ariannol 2019/20 roedd Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i brofi pwysau cyllidebol ac roeddent wedi gorwario. Rhoddwyd £1.3m ychwanegol yng nghyllideb y Gwasanaethau Oedolion i dalu am y diffyg o £1.085m ar y gyllideb gwasanaeth. Roedd y feirws wedi cael effaith ar y boblogaeth oedrannus yn arbennig, gyda nifer uwch o farwolaethau yn y grŵp hwn. Nid oedd yn eglur ar hyn o bryd sut byddai'r pandemig yn cael effaith ar nifer y cleientiaid yn y dyfodol a'r gwasanaeth y byddai ei angen arnynt/ yn ofynnol ar eu cyfer. Roedd yn debygol o gael effaith ar gostau yn y dyfodol ond nid oedd yn eglur i ba raddau y byddai hyn. Yn seiliedig ar ddarparu'r gwasanaeth cyfredol a'r llwyth achosion, roedd yn debygol y byddai'r gwasanaethau ar gyfer y gyllideb oedrannus yn gorwario £250k ond y gwneid iawn am hyn gydag arbediad o £100k ar amcan mewn costau staffio, gan arwain at orwariant, ar amcan, o £150k. Yn ogystal, roedd y pandemig wedi arwain at ohirio'r broses aildendro am y Gwasanaeth Byw â Chymorth, gan olygu na chyflawnid yr arbedion a gynlluniwyd, ac roedd ansicrwydd a oedd grant Pwysau'r Gaeaf Llywodraeth Cymru, gwerth £300k, ar gael, o gofio'r cyllid ychwanegol sylweddol yr oedd eisoes wedi'i roi i ymdrin â'r pandemig. At hynny, gallai bod costau ychwanegol yn sgil codiad cyflog uwch nag a gyllidebwyd ar ei gyfer i staff nad oedd yn athrawon ac roedd angen buddsoddi'n ychwanegol mewn

adnoddau TG oedd wedi bod yn allweddol wrth gefnogi'r newid i weithio o gartref yn ystod y pandemig. Byddai'n rhaid ariannu diffyg cyffredinol y gyllideb, beth bynnag a fyddai hyn, o ystyried popeth, o falans Cronfa Gyffredinol y Cyngor o £7m ac, er bod hyn yn bosibl, byddai'n glastwreiddio sefyllfa ariannol y Cyngor yn ddifrifol wrth iddo symud i mewn i 2021/22 .

- **Cyllideb 2021/22 a Thu Draw i hynny** - roedd y pandemig wedi gohirio proses gosod cyllideb y Cyngor a fyddai, fel arfer, wedi dechrau ym mis Mehefin a mis Gorffennaf ac 'roedd, hefyd, wedi creu cryn dipyn o ansicrwydd ynghylch setliad llywodraeth leol a gallu'r Cyngor i gynyddu Treth y Cyngor. Wrth dderbyn mwy o gyllid gan Lywodraeth Cymru (3.8%) yn 2020/21, y gobaith oedd bod cyni wedi dod i ben ac y byddai setliadau yn y dyfodol o leiaf yn talu chwyddiant prisiau a chyflogau. Efallai y byddai angen newid y dybiaeth honno ond, hyd yma, nid oedd Llywodraeth Cymru wedi rhoi arwydd o setliadau ariannol y dyfodol. Roedd y Cynllun Ariannol Tymor Canolig a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Medi 2019 yn rhagdybio cynnydd yn Nhreth y Cyngor o tua 5% yn 2021/22 a 2022/23 er mwyn ariannu gwasanaethau ar eu lefel gyfredol. Byddai'n rhaid ystyried effaith economaidd y pandemig ar Ynys Môn i sefydlu a fydd angen newid y rhagdybiaeth gynllunio hon. Câi Cynllun Ariannol cyfredol ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ym mis Medi, 2020.

Ystyriodd y Pwyllgor Gwaith yr adroddiad gan ddiolch i'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 am y dadansoddiad clir a chynhwysfawr.

Wrth fyfyrir ar y penderfyniad a wnaed ym mis Mawrth, 2019 i godi Treth y Cyngor yn sylweddol yn hytrach na defnyddio cronfeydd wrth gefn y Cyngor i ariannu cynnydd gostyngedig yn y Dreth Gyngor yn 2019/20, roedd yr Aelod Portffolio - Cyllid o'r farn ei bod wedi bod yn ddoeth, yn wyneb digwyddiadau a'r alwad nawr ar gronfeydd wrth gefn y Cyngor i'w helpu drwy'r argyfwng presennol. Er bod awdurdodau lleol yn cael eu beirniadu'n aml am gadw'r hyn oedd yn ymddangos fel symiau sylweddol wrth gefn, tynnodd sylw at y ffaith y câi cronfeydd wrth gefn o'r fath eu cadw'n benodol i helpu cynghorau i ymdrin â digwyddiadau annisgwyl fel y pandemig cyfredol. Nid oedd modd gorbwysleisio pwysigrwydd bod â mynediad at gronfeydd wrth gefn ar hyn o bryd gan ei fod wedi galluogi'r Cyngor i gwrdd â'r heriau ariannol uniongyrchol a gyflwynwyd gan y coronafirws.

Penderfynwyd nodi cynnwys yr adroddiad.

7 CRYNODEB O GYFRIFON TERFYNOL DRAFFT 2019/20

Cyflwynwyd, i'r Pwyllgor Gwaith ei ystyried, adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn ymgorffori'r prif ddatganiadau ariannol drafft ar gyfer blwyddyn ariannol 2019/20.

Adroddodd yr Aelod Portffolio - Cyllid mai'r hyn oedd yn yr adroddiad oedd Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr drafft ar gyfer 2019/20 a'r Fantolen ddrafft hyd at 31 Mawrth, 2020 ynghyd â gwybodaeth am gronfeydd wrth gefn a balansau. Nid oedd y ffigurau yn yr adroddiad wedi'u harchwilio ac, felly, roedd modd iddynt gael eu newid. Câi'r adroddiad ei gyflwyno i'r Cyngor wedi i'r Archwiliad Allanol gael ei gwblhau. Wrth gyflwyno'r adroddiad, achubodd yr Aelod Portffolio - Cyllid ar y cyfle i ddiolch i staff y Gwasanaeth Cyllid am eu gwaith yn ystod y pandemig a diolchodd hefyd i'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 am yr arweiniad a roes yn ystod yr amser anodd hwn. Ategywyd y teimladau hynny gan y Pwyllgor Gwaith yn ei gyfarwydd.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 fod y Datganiad drafft llawn o'r Cyfrifon ar gyfer 2019/20 ar gael ar wefan y Cyngor ac y câi ei gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio ar 21 Gorffennaf, 2020. I grynhoi –

- Roedd y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr drafft ynghlwm yn Atodiad 2 yr adroddiad yn dangos cost cyfrifyddu yn y flwyddyn o ddarparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifyddu yn hytrach na'r swm a ariannwyd o drethiant, ac ynddo roedd addasiadau ar gyfer dibrisiant, ailbriso asedau, ac ailfesur atebolrwydd pensiwn. Roedd y Llywodraeth yn derbyn na ddylai fod yn ofynnol i dalwyr treth y cyngor ariannu addasiadau o'r fath ac, felly, roedd y cyfrifon yn eithrio effaith y rhain yn y nodyn o'r enw Addasiadau rhwng y Sail Gyfrifyddu a'r Sail Ariannu dan Reoliadau (Nodyn 7 yn y cyfrifon). Dangosai'r nodyn hwn am 2019/20 £8.782m o addasiadau cyfrifyddu a ganslwyd yn y Datganiad Symud Cronfeydd Wrth Gefn. Golygodd hyn y cafodd gwir effaith darparu gwasanaethau ar gronfeydd wrth gefn y Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT) ei leihau, o ddiffyg o £7.683m i warged o £ 1.1m oedd yn gynydd yng nghronfeydd wrth gefn y Cyngor. Y rheswm dros hyn oedd tanwariant o £0.308m ar Gronfa'r Cyngor a thanwariant o £0.210m yn y CRT a throsglwyddiadau i'r cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.
- Dangosodd Tabl 1 yr adroddiad y symudiad yng nghronfeydd wrth gefn y Cyngor y gellid eu defnyddio yn ystod y flwyddyn. £25.944m oedd balans yr holl gronfeydd wrth gefn y gellid eu defnyddio ar 31 Mawrth, 2020, sef cynnydd o £ 1.1m (4.2%). Roedd cronfa wrth gefn y CRT, y balansau ysgolion a'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf wedi'u clustnodi a dim ond at y diben dynodedig yr oedd modd eu defnyddio.
- Cyflwynai Atodiad 3 yr adroddiad fantolen ddrafft y Cyngor ar 31 Mawrth, 2020. Cynyddodd asedau net cyffredinol y Cyngor o £162.456m ar 31 Mawrth, 2019 i £190.618m ar 31 Mawrth, 2020, yn rhannol oherwydd ychwanegu Neuadd y Farchnad, Caergybi ac Ysgol Santes Dwynwen, Niwbwrch, oedd newydd eu hadeiladu. Byddai'r Fantolen yn newid unwaith y câi canlyniadau'r Prisiad Pensiynau diwygiedig eu cynnwys yn Natganiad y Cyfrifon. Yn ddiweddar, gwnaed y penderfyniad i adolygu'r Prisiad Pensiynau i ddeall effaith y pandemig ar y gronfa pensiwn. Ni fyddai hyn yn cael effaith ar yr alldro ar gyfer 2019/20 nag ar gronfeydd wrth gefn y Cyngor y gellir eu defnyddio, oedd yn cynnwys y Gronfa Gyffredinol.
- Dangosai Tabl 3 yr adroddiad y symudiad mewn cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi. Roedd y rhain yn gronfeydd a gâi eu dyrannu i fodloni ymrwymadau hysbys neu bosibl yn y dyfodol. Dangosai Tabl 4 yr adroddiad y cronfeydd wrth gefn newydd a glustnodwyd ac y gofynnwyd i'r Pwyllgor Gwaith eu cymeradwyo tra bo Atodiad 4 yn rhoi sefyllfa gyffredol fanwl y cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.
- Rhoddodd Tabl 5 yr adroddiad grynodedig o sefyllfa balansau'r ysgol. Roedd lefel balansau ysgolion wedi gostwng o uchafbwynt o £2.46m yn 2015/16 i £0.197m ddiwedd blwyddyn ariannol 2019/20 - gostyngiad o 92% mewn pum mlynedd gan adlewyrchu'r anawsterau oedd yn wynebu mwyafrif ysgolion y Cyngor. £8.387m oedd Balans agoriadol y CRT ar 1 Ebrill, 2019. Yn sgil llithriad ar brosiectau cyfalaf yn ystod y flwyddyn, bu tanwariant o £0.210m a arweiniodd at falans cau o £8.597m. Câi hwn ei ailfuddsoddi yn y CRT yn y dyfodol.

Er eglurhad, ailadroddodd yr Aelod Portffolio - Cyllid mai'r £7.060m yng Nghronfa wrth Gefn Gyffredinol Cronfa'r Cyngor oedd ar gael i'r Cyngor fel arian wrth gefn i gwrdd â gwariant annisgwyl a bod y cronfeydd wrth gefn eraill - Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor oedd wedi'u clustnodi, y CRT, Cronfeydd Wrth Gefn Ysgolion a Chronfeydd Derbyniadau Cyfalaf i'w defnyddio at y dibenion a ddynodwyd.

Penderfynwyd –

- **Nodi'r prif ddatganiadau ariannol drafft (heb eu harchwilio) ar gyfer 2019/20 (Y Datganiad o Gyfrifon llawn ar gael ar wefan y Cyngor).**
- **Nodi'r sefyllfa o ran cronfeydd wrth gefn clustnodedig a chymeradwyo'r defnydd o, neu gynydd i gronfeydd wrth gefn unigol fel y nodir yn Atodiad 4 yr adroddiad.**

- **Cymeradwyo'r cronfeydd wrth gefn newydd, cyfanswm o £0.160m fel y nodir yn Nhabl 4 yr adroddiad.**
- **Nodi'r sefyllfa o ran balansau'r ysgolion.**
- **Nodi balansau'r CRT fel yr oeddent ar 31 Mawrth, 2020.**

**Cynghorydd Llinos Medi
Cadeirydd**